

سنجش پایداری نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی

سید علی نکویی نائینی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۲/۱۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۳/۶

چکیده

اقتصاد مقاومتی، اقتصادی را ترسیم می‌کند که توانایی مقابله با تکانه‌های وارده بر اقتصاد را دارد. چنین اقتصادی باید قابلیت انعطاف در شرایط مختلف و توانایی عبور از بحران را داشته باشد. با توجه به نقش بخش کشاورزی در تولید ناخالص ملی، اشتغال و تامین نیاز کشور به محصولات باغی، زراعی و دامی با حداقل وابستگی به خارج نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی، بخش کشاورزی در چارچوب اقتصاد مقاومتی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. هدف مطالعه پایداری نظام‌های کشاورزی خرده مالکی، تعاونی تولید روستایی، تعاونی مشاع، شرکت سهامی زراعی و کشت و صنعت‌ها در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی است. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی، همبستگی است. جامعه آماری تحقیق شامل اعضای هر یک از نظام بهره‌برداری کشاورزی استان اصفهان است. برای نمونه‌گیری از روش خوشه‌ای استفاده شد. اطلاعات مورد نیاز از طریق مطالعه اسناد، پرسشنامه ساختار یافته و مطالعات میدانی به دست آمد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد نظام بهره‌برداری سهامی زراعی با توجه به سه اصل هم پیوندی، اختیاری و مسئولیت پذیری زراعی و تعاونی تولید با در نظر گرفتن سه اصل حاکمیت، مالکیت و فاعلیت، از طریق ایجاد تنوع در تولیدات، در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در راستای دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی قرار دارد.

واژگان کلیدی: اقتصاد مقاومتی، نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی، بخش کشاورزی.

---

۱. دانشجوی دکتری برنامه ریزی و توسعه دانشگاه اصفهان و کارشناس ارشد سازمان تعاون روستایی

مقدمه

جامعه ایرانی در افق چشم انداز بیست ساله، کشور برتر منطقه بوده و دارای ویژگی‌هایی خواهد بود از جمله این که برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، به دور از فقر، تبعیض و بهره‌مندی از محیط زیست مطلوب و پایدار. کشاورزی ایران در مقایسه با رقبای منطقه‌ای خود، توانایی رساندن کشور به اهداف چشم‌انداز را داراست. کشاورزی در کشور ایران با داشتن زیر بخش‌های چهار گانه زراعت، دامپروری، شیلات و جنگلداری یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصاد کشور ایران است و با داشتن ویژگی‌هایی بسیار از جمله چهار فصل بودن، توانایی زیادی برای تبدیل شدن به موتور محرکه اقتصاد در چارچوب اقتصاد مقاومتی و جایگزینی نفت را دارا است (کریم و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۳).

اهمیت بخش کشاورزی در توسعه اقتصادی هر کشور - چه ثروتمند و چه فقیر - بیانگر این واقعیت است که کشاورزی به عنوان اولین بخش اقتصاد و عرضه کننده عوامل اساسی زندگی بشر و بخش‌های دیگر اقتصاد است و در توسعه همه‌جانبه کشور نقش مهمی ایفا می‌کند. در یک نگاه کوتاه، کشاورزی مادر تمام فعالیت‌ها و صنایع مورد نیاز ملت‌ها دانسته‌اند. اهمیت بخش کشاورزی با افزایش بهره‌برداری بهینه عوامل تولید در هر جامعه‌ای مشخص تر و آشکارتر خواهد شد و در این صورت کشاورزی قادر خواهد بود که با تحصیل مازاد و جانبی گوناگون به اهداف توسعه و رشد اقتصادی دست پیدا کند (همان منبع، ص: ۱۰۴). فرایند تحول ساختاری در سیستم کشاورزی در هر کشوری ویژگی خاصی دارد. ولی اگر به وجوه مشترک این تحولات ساختاری توجه کنیم عموماً در قالب نظام بهره‌برداری از زمین تحت عناوینی تجاری، مزارع شخصی یا شرکت‌های خانوادگی، خاص و عام با سازمان و مدیریتی علمی و تخصصی، سطح اطلاعات و تکنولوژی بالا، نیروی انسانی متخصص و اراضی وسیع و یکپارچه در تطابق با سازو کارهای بازار داخلی و خارجی متوازن با سایر بخش‌ها صورت گرفته است. این الگوهای تغییرات ساختاری یا نرم افزاری در قواعد مالکیت، تصرف و مدیریت توزیع، بستر و زمینه لازم برای به‌زراعی، ارتقای سطح مکانیزاسیون و تربیت نیروی انسانی می‌تواند در جهت پایداری کشاورزی و اقتصاد مقاومتی سازماندهی گردد (تاری و کاویانی، ۱۳۹۲: ۱۲).

بهره‌برداری کشاورزی به واحدهایی گفته می‌شود که در آن‌ها با چارچوب مدیریت ویژه و برنامه‌های معینی، فعالیت‌های کشاورزی صورت می‌پذیرد. یکی از راهبردهای مهم توسعه کشاورزی این است که از اراضی با کیفیت‌های گوناگون و با امکانات محدود، بصورت بهینه استفاده شود. این مهم جزء برنامه‌ریزی صحیح و همه جانبه تحقق پیدا نخواهد کرد. در این راستا الگوی بهره‌برداری با توجه به ویژگی اساسی خود، حد معینی از تکامل کشاورزی و بهبود تولید را امکان پذیر می‌سازد و همین‌طور استفاده صحیح از منابع آب و خاک به منظور افزایش تولید و خود کفایی از مبنای دستیابی به اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی است (طاهرخانی، ۱۳۸۴: ۱۸).

هر نوع نظام بهره‌برداری کشاورزی دارای سازمان، مدیریت، فضا، اطلاعات، فناوری، سطح توسعه، اعضا یا کارکنان یا عملکرد خاصی است که آن را از دیگر انواع نظام بهره‌برداری متمایز می‌سازد. در این خصوص بر اساس گونه شناسی نوین، هم به لحاظ صورت و هم به لحاظ محتوی و ماهیت ویژگی‌های عناصر

اصلی، نظام‌های بهره‌برداری ایران را می‌توان به سه نوع کلی دهقانی، تعاونی و تجاری به شرح زیر مورد شناسایی قرار داد:

۱- نظام دهقانی شامل خرده مالکی، دهقانی سهم‌بری، اجاره‌داری است که حدود ۸۶/۷ درصد از اراضی کشاورزی در کشور به این صورت مدیریت می‌شوند. خردی و پراکندگی اراضی یکی از اصلی‌ترین موانع به‌کارگیری ابزار و ماشین‌آلات نوین کشاورزی و عامل اصلی عدم رشد مکانیزاسیون و به‌زراعی این واحدهاست. خردی و پراکندگی و ناهمواری اراضی و عدم اجرای اصول و فنون نوین کشاورزی به ویژه در امر شخم و آبیاری و نیز عدم استفاده صحیح از نهاده‌های کشاورزی مثل کود و سم موجبات تخریب اراضی و اتلاف آب و آلودگی محیط زیست و عدم توسعه پایدار کشاورزی را فراهم ساخته است. در این نوع نظام بهره‌برداری تملک از تصرف و این دو از مدیریت منفک نیستند (مهدی دوست، ۱۳۹۲: ۲۷).

۲- نظام‌های تعاونی شامل تعاونی‌های تولید روستایی، تعاونی‌های مشاع و تعاونی‌های درون‌زا شامل بنه‌ها است. در حال حاضر ۳/۲ میلیون هکتار از اراضی کشور زیر پوشش ۱۳۱۵ شرکت تعاونی تولید قرار دارد و نزدیک به ۳۰ درصد محصولات کشاورزی اعم از گندم، جو، چغندر قند، ذرت، علوفه و پنبه توسط این تعاونی‌ها تولید می‌شود. هدف از تاسیس شرکت‌های تعاونی تولید، حداکثر بهره‌برداری از منابع آب و خاک از طریق احداث شبکه‌های نوین آبیاری و تسطیح اراضی مزروعی، احداث راه‌های ارتباطی بین روستاها و آشنا ساختن کشاورزان (اعضا) با اصول و شیوه‌های جدید کاشت، داشت و برداشت و استفاده صحیح از وسایل و ماشین‌آلات کشاورزی متناسب با شرایط محلی است. در حقیقت در این روش عمل یکجا کشتی صورت می‌گیرد و تملک زمین از تصرف آن جدا نیست. تعاونی مشاع در سال ۱۳۵۸ جهت دستیابی به خودکفایی کشاورزی تشکیل شد. یکی از شرایط اصلی واگذاری زمین تشکیل گروه‌های مشاع بوده است. گروه‌های مشاع معمولاً از ۵ تا ۱۵ عضو تشکیل می‌شود که به شیوه تعاونی عملیات کشاورزی را انجام می‌دهند (پورگنجی، ۱۳۸۲: ۱۲).

۳- نظام‌های تجاری شامل سرمایه‌داری ارضی، واحدهای تجاری و شرکت‌های سهامی زراعی از تجمع واحدهای بهره‌برداری کوچک و پراکنده دهقانی تشکیل، در اراضی پایاب سدها، مناطق مرزی و یا در مناطقی که کشاورزان کوچ کرده‌اند و بنا به دلایلی همچون سن بالا دیگر توانایی فعالیت تولیدی بروی اراضی خود را ندارند، شرکت‌های سهامی زراعی بوجود می‌آید. در این شرایط، کشاورزان در منطقه حضور ندارند و مدیریت و حق بهره‌برداری از اراضی توسط شرکت‌های سهامی صورت می‌گیرد که بر اساس اصول بازرگانی اداره می‌شوند. تا سال ۱۳۵۸ جمعاً ۹۴ شرکت سهامی زراعی در ۸۵۱ روستا با مساحتی معادل ۴۱۱۱۴۰ هکتار تشکیل شد، تعداد سهامداران ۳۵۰۹۷ نفر بوده که جمعیتی معادل ۹۲۱۳۵ نفر را شامل می‌شد. پس از انقلاب اسلامی ۸۷ شرکت سهامی زراعی منحل شد. در حال حاضر ۲۷ شرکت فعال که ۹۳ هزار هکتار اراضی کشاورزی را زیر پوشش خود دارند و ده هزار بهره‌بردار عضو این شرکت‌ها هستند، وجود دارد. (عبداللهی، ۱۳۷۷: ۲۴۷).

اهمیت و ضرورت تحقیق از این جا ناشی می‌گردد که در چند سال اخیر و شدت یافتن تحریم‌ها، استراتژی‌هایی برای کاهش مخاطرات اقتصادی کشور و دستیابی به توسعه پایدار در پیش گرفته شده است. این استراتژی‌ها را می‌توان به صورت خلاصه در زیر عنوان اقتصاد مقاومتی دسته‌بندی کرد. چرا که تعریف اقتصاد مقاومتی بر این مبنا استوار است که در شرایط تحریم و فشار خارجی، اقتصاد توانایی شکوفایی را داشته باشد. با این تعریف، جایگزین کردن بخش‌های با ریسک کم مانند بخش کشاورزی با سایر بخش‌های پر ریسک مانند نفت، یکی از اصول اقتصاد مقاومتی است. یکی از استراتژی‌هایی که زیر عنوان اقتصاد مقاومتی می‌گنجد، متنوع کردن اقتصاد و به عبارتی توسعه سایر بخش‌ها به منظور جایگزین کردن با بخش نفت است. ضرورت تحولات بنیادین و همه جانبه در ساختار کشاورزی از طریق شناخت نظام بهره‌برداری مناسب در چارچوب یک برنامه ریزی علمی بلندمدت را پدید آورده است (مطیعی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۲).

نظام بهره‌برداری از منابع پایه در هر کشوری بر اساس شرایط خاص اکولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در هر دوره تاریخی تشکیل و بر حسب روند تغییرات و تحولات جامعه چه به لحاظ تغییرات ملی و چه تغییرات فرا ملی تغییر می‌یابد. متأسفانه به رغم اهمیت و گستره نظام بهره‌برداری کشاورزی که تولید محصولات کشاورزی جز در درون آن صورت نمی‌گیرد، توجه بایسته‌ای به این مهم نشده و به همین دلیل هر کسی از ظن خود به بحث نظام‌های بهره برداری پرداخته است و نگاهی جامع به موضوع نشده است. (نجفی، ۱۳۹۲).

هدف اصلی این تحقیق شناسایی پایداری نظام‌های بهره‌برداری در حوزه‌ی اهداف اقتصاد مقاومتی است و در راستای این هدف این سوال مطرح است که کدامیک از نظام‌های بهره برداری رایج کشاورزی از مقاومت (پایداری) بیشتری برخوردارند و عوامل موثر بر آن کدامند.

۱. پیشینه نظری پژوهش

اقتصاد مقاومتی مبحثی در اقتصاد است که بر اساس آن می‌توان دید چگونه اقتصاد قادر است در مقابل تکانه‌های مختلف مقاومت و پایداری کند و آسیب نبیند. اقتصاد مقاومتی یک مکتب یا نگرش اقتصادی نیست بلکه تجلی حیات فردی و جمعی انسان انقلابی در ساحت اقتصاد است که مبتنی بر اندیشه انقلاب اسلامی سیر می‌کند و به مجاهده می‌پردازد و اقتصاد را در محور باورها و اعتقادات مقاوم می‌سازد. اقتصاد مقاومتی، راهبردی است درون‌زا و خودجوش که در پهنه مفهومی خود، از سویی شعارها، راهبردها و سیاست‌های گذشته نظام اسلامی را نظیر جهاد اقتصادی، اصلاح الگوی مصرف، همت مضاعف و کار مضاعف، صرفه جویی، پرهیز از اسراف، انضباط اقتصادی و مالی، وجدان کاری و انضباط اجتماعی شامل می‌شود و از سوی دیگر، این راهبرد متناظر با روح کلی و سیاست‌های کلان و شاخص‌های اسناد بالا دستی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری طراحی و ابلاغ شده است. در اقتصاد مقاومتی از امکانات داخلی، استفاده‌ی بیشتری صورت می‌گیرد و منابع باید به شکل دقیق‌تری تخصیص یابد. علم اقتصاد همین است که با تخصیص حداقل منابع، حداکثر استفاده را ببریم. اگر همین موضوع را در بخش‌های اقتصاد کشور از

جمله در بخش کشاورزی مدنظر قرار دهیم، در راستای اقتصاد مقاومتی قرار خواهیم گرفت. به زبان دیگر، اقتصاد مقاومتی یعنی تولید بیشتر، بهره‌وری بیشتر و هزینه‌ی کمتر؛ و توجه بیشتر به محصولات استراتژیک. (جلیلی، ۱۳۹۲: ۸۵).

مقام معظم رهبری در تعریف اقتصاد مقاومتی مولفه‌های آن را (۱) تحرک و پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخص‌های اقتصاد کلان، (۲) بهبود شاخص‌هایی مثل رشد اقتصادی- تولید ملی - عدالت اجتماعی - اشتغال - تورم و رفاه عمومی، (۳) مقاومت در برابر تهدیدها- تکانه‌های اقتصادی دنیا- بلایای طبیعی و تکانه‌های تخصصی همچون تحریم‌ها، (۴) تکیه بر ظرفیت داخلی شامل ظرفیت گسترده علمی، انسانی، طبیعی، مالی، جغرافیایی و اقلیمی، (۵) رویکرد جهادی که اجرای آن با حرکت عادی و احیاناً خواب آلوده و بدون حساسیت امکان پذیر نیست و نیازمند برنامه‌ریزی- حرکت علمی و مدیریت جهادی است، (۶) مردم محوری، (۷) تامین امنیت اقلام راهبردی و اساسی بویژه غذا و دارو، (۸) کاهش وابستگی به درآمد نفت، (۹) اصلاح الگوی مصرف، فساد ستیزی و (۱۰) دانش محوری اعلام نموده‌اند.

خودکفایی در بخش کشاورزی سیاستی است که در ارتباط با متنوع سازی اقتصاد و اقتصاد مقاومتی مطرح می‌شود. باید توجه داشت که کارآیی این بخش به مراتب با اهمیت تر از خودکفایی است. جامعه ایرانی همواره نیاز به واردات گندم، برنج، گوشت و روغن از خارج را یک ضعف عمده تصور می‌کرد تا آن جا که لزوم خودکفایی در محصولات کشاورزی و به خصوص کالاهای استراتژیک عمده‌ترین برنامه کاری اعلام شده توسط مسئولین بوده است. در واقع نگرانی از احتمال ورود فشارهای سیاسی و خدشه دار شدن استقلال کشور از طریق نیازمندی به واردات کالاهای اساسی دولتمردان را مجبور نموده توجه ویژه‌ای به خودکفایی نه تنها در کالاهای استراتژیک بلکه در تمام کالاهای مورد نیاز داشته باشند. دو سیاست جایگزینی واردات و خودکفایی در تولید کالاهای استراتژیک کشاورزی نشان می‌دهد که هر چند لزوم توجه به مزایای تجارت و همچنین کارآیی در بخش‌های مختلف اقتصادی نقش موثری در متنوع سازی اقتصاد کشور دارد، اما این موضوع در شرایطی می‌تواند به یک تهدید در اقتصاد تبدیل شود. زمانی که ذخیره سازی‌ها به درستی انجام نگیرد بازار دچار بحران می‌شود و اگر این بحران در مورد محصولات بازرگانی باشد که خود نهاده بخش دیگر محسوب می‌شود چالش شدیدتر خواهد شد. اگر این سیاست، با اصلاح بذر و اصلاح شیوه‌های زراعی همراه باشد دلیلی برای ظهور پیامد منفی وجود ندارد و سیاست جایگزینی واردات در این بخش می‌تواند زمینه صادرات این محصول و متنوع سازی صادرات را فراهم نماید (تاری و کاویانی، ۱۳۹۲: ۶).

اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی یعنی افزایش تولید. از یک سو باید در بخش مصرف، صرفه‌جویی صورت گیرد و اسراف‌ها کاهش یابد از سوی دیگر باید به عوامل مؤثر بر تولید از جمله تأمین نیازهای تولید مثل بذر، کود، سم، دارو، ماده‌ی ژنتیکی مؤثر و مناسب و نیز به سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی توجه کرد. در اقتصاد مقاومتی باید هر چیزی که تولید را افزایش، ضایعات را کاهش و هزینه و قیمت تمام‌شده را پایین می‌آورد، مورد توجه قرار گیرد. از سوی دیگر مردم باید از ضایع کردن مواد غذایی پرهیز کنند؛ نه به این معنا که غذا نخورند، بلکه به این معنا که باید ضایعات را کاهش دهند. به موازات این‌ها منابع پایه

اعم از آب و خاک نیز باید حفظ شوند. صداقت، شفافیت، بهینه کردن مصرف منابع، استفاده‌ی حداکثری از ظرفیت‌های تولید، توجه به ا فشار آسیب‌پذیر، جلوگیری از سوءتغذیه، کاهش قیمت‌های تمام‌شده مهم‌ترین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در حوزه‌ی کشاورزی است که همان مولفه‌های کشاورزی پایدار در این بخش است.

در بخش کشاورزی، اقتصاد مقاومتی با اقتصاد غیرمقاومتی در مواردی بسیار جزئی با هم تفاوت دارند. این تفاوت هم آن است که کشاورزان باید رغبت بیشتری به تولید کالاهای استراتژیک پیدا کنند. ممکن است اقتصاد مقاومتی بر هزینه کردن کل منابع مالی کشور اثرگذار باشد؛ اما مسئله این است که بیش از ۹۷ تا ۹۸ درصد بخش کشاورزی ما در اختیار بخش خصوصی است. از این رو تلاش دولت در این حوزه می‌تواند معطوف به این باشد که از هدر دادن منابع مالی کشور در طرح‌های بیبیهوده و بی‌نتیجه خودداری کند. در هر دو باید سرمایه‌گذاری انجام شود، بهره‌وری افزایش یابد، ضایعات کمتر شود، استفاده از منابع، بهینه گردد و توجه بیشتری در سیاست‌های دولت و عملکرد خود کشاورزان به کالاهای اساسی و استراتژیک صورت گیرد (کلانتری، ۱۳۹۲).

مولفه‌های اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی شامل (۱) تغییر الگوی کشت با بهره‌گیری از نیروهای متخصص و مکانیزه کردن سیستم کشاورزی به‌نحوی که بتواند با توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌ها حداکثر نیاز را برآورده سازد (۲) تقویت بخش صنایع تبدیلی کشاورزی با تزریق سرمایه است. لذا با افزایش نرخ سود بانکی و مالیات بر ارزش افزوده به گونه‌ای هدایت شود که سرمایه‌گذاری در بخش تولید و صنعتی توامان صورت گیرد (۳) سازماندهی و بازمهندسی تشکل‌ها به‌نحوی که تشکل‌های تعاونی تولید روستایی و سهامی زراعی تقویت و تشکل‌های موازی در آن‌ها ادغام گردد. با توجه به اینکه بخش عمده فعالیت کشاورزی توسط واحدهای فردی و خصوصی صورت می‌گیرد برای استفاده از خرد جمعی باید تشکل‌های تولیدی در این بخش توسعه یابد (۴) صادرات محصولات کشاورزی می‌تواند ارزآوری، ایجاد درآمد و ایجاد اشتغال کند و برای ایجاد ارزش افزوده باید از خام فروشی جلوگیری نمود. در حال حاضر فروش محصولات خام به کشورهای دیگر و بسته‌بندی محصولات توسط آن کشورها که خسارت زیادی برای کشور دارد مثل زعفران در اسپانیا و سیب درختی در ترکیه (۵) اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی علاوه بر بعد اقتصادی دارای ابعاد اجتماعی و زیست محیطی است که از آن به عنوان پایداری تعبیر می‌گردد. هنگامی که یک نظام بهره‌برداری در تعامل با جامعه پذیرفته شود، از لحاظ اجتماعی پایدار است و این پایداری از طریق ارتباطات، دسترسی به اطلاعات و ارتقای توانمندی کشاورزان از طریق برگزاری کلاس‌های آموزشی است و سرانجام آن که پایداری زیست محیطی به معنی سازگاری یا سلامت بوم شناختی از طریق مدیریت خاک، کود، سم و آب است. (برادران و همکاران، ۱۳۸۹).

۲. وضعیت عمومی کشاورزی استان اصفهان

استان اصفهان دارای ۴۲۴ هزار هکتار اراضی زیر کشت و آیش است. بخش کشاورزی در شهرستان ۱۷۴,۱۲۰ بهره بردار با متوسط زمین هر بهره بردار حدود ۲/۴ هکتار دارد. این استان از نظر تولیدات زراعی و دامی از جایگاه خوبی در سطح کشور برخوردار است (سالنامه آماری، ۱۳۹۰).

بر اساس مطالعات انجام شده در استان اصفهان، چهار نوع نظام بهره‌برداری، شرکت تعاونی تولید روستایی، شرکت سهامی زراعی، تعاونی مشاع و نظام خرد دهقانی وجود دارد که اطلاعات در جدول ذیل آمده است.

جدول شماره-۱. وضعیت بهره‌برداری کشاورزی استان اصفهان (سطح زیر کشت، آیش، باغ و قلمستان)

ملاحظات	درصد	سطح(هکتار)	تعداد بهره بردار	وسعت اراضی کشاورزی
۷/۵	۵۸/۶	۳۲۲۳۶	۱۰۲۱۶۳	کمتر از یک هکتار
۷/۸	۱۴/۷	۳۲۸۹۷	۲۵۶۵۲	۱-۲ هکتار
۱۸/۹	۱۵/۶	۷۹۷۰۹	۲۷۱۸۲	۲-۵ هکتار
۱۶/۷	۶/۳	۷۰۵۸۶	۱۱۰۳۳	۵-۱۰ هکتار
۱۵	۲/۸	۶۳۲۴۵	۴۹۷۷	۱۰-۲۰ هکتار
۱۵/۴	۱/۵	۶۵۲۵۶	۲۸۵۵	۲۰-۵۰ هکتار
۸	۰/۳	۳۳۸۲۵	۵۳۸	۵۰-۱۰۰ هکتار
۱۰/۷	۰/۲	۴۶۱۰۱	۲۱۹	۱۰۰ هکتار به بالا
۱۰۰	۱۰۰	۴۲۳۸۵۸	۱۷۴۱۲۰	جمع

ماخذ: سالنامه آماری

جدول ۲- وضعیت نظام‌های بهره برداری در استان اصفهان

ملاحظات	تعداد بهره بردار (نفر)	میران اراضی تحت پوشش (هکتار)	تعداد (واحد)	نوع نظام بهره داری
متوسط سرانه مالکیت هر بهره بردار ۱/۳ هکتار	۱۶۶۰۳۰	۲۱۵۴۲۸	*	واحدهای خرد و دهقانی (زیر ده هکتار)
متوسط سرانه مالکیت هر بهره بردار ۲۵/۸	۸۰۹۰	۲۰۸۴۳۰	*	واحدهای ده هکتار به بالا (بزرگ مالکی)
متوسط سرانه مالکیت هر گروه ۳۲/۲ هکتار	۱۵۲۷۵	۵۳۵۳۵	۱۶۶۱	گروه مشاع
متوسط سرانه مالکیت هر بهره بردار ۹/۲ هکتار و هر شرکت ۱۹۰۹ هکتار	۱۱۵۸۷	۱۰۶۹۰۵	۵۶	شرکت‌های تعاونی تولید روستایی
متوسط سرانه هر شرکت ۲۱۲۵ هکتار	۶۳۵	۴۲۵۰	۲	شرکت سهامی زراعی
دو شرکت بزرگ به نام قیام و چهار میل وجود دارد.				شرکت کشت و صنعت

ماخذ: سالنامه آماری *اطلاعات دقیق در دسترس نبود

۳. روش شناسی پژوهش

این تحقیق از نوع توصیفی- همبستگی و به لحاظ جمع آوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و از نظر هدف کاربردی است. هدف از انجام پژوهش، تحلیل پایداری نظام بهره برداری کشاورزی از بعد اقتصاد مقاومتی است. جامعه آماری تحقیق، روستاهای تحت پوشش نظام بهره برداری خرد دهقانی، تعاونی مشاع و تولید و شرکت سهامی زراعی هستند. نظام بهره‌برداری سهامی زراعی شامل دو شرکت در شهرستان گلپایگان است که با توجه به اینکه یکی از این دو شرکت به نام شرکت سهامی زراعی نیوان سوق تازه تاسیس و تقریباً غیر فعال بوده نمی‌تواند برای گردآوری داده‌ها مناسب باشد لذا از جامعه آماری حذف گردید و شرکت سهامی زراعی نیوان نار و ۵۵ شرکت تعاونی تولید روستایی در جامعه آماری قرار گرفت. در خصوص نظام بهره برداری شرکت تعاونی مشاع و خرد دهقانی در ابتدا روستاهای دارای کمتر از ۲۰ خانوار بهره بردار از فهرست کلی حذف شدند. سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای^۱ شرکت تعاونی مشاع و خرد دهقانی به چهار خوشه شمال، جنوب، شرق و غرب تقسیم و داخل خوشه با استفاده

از روش انتساب متناسب ۴۵ شرکت تعاونی مشاع و ۱۷۵ واحد خرد دهقانی به عنوان نمونه انتخاب گردید.

برای شاخص‌سازی و انتخاب شاخص‌ها، نخست حدود ۴۵ متغیر از مقوله اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در اقتصاد مقاومتی در بخش نظام بهره‌برداری کشاورزی فهرست شدند، ولی با بررسی بیشتر و تلفیق شاخصهای مشابه، نهایتاً ۱۸ شاخص به شرحی که در جدول ۳ آمده است، در تجزیه و تحلیل‌های آماری وارد گردید. در سطح خرد حجم نمونه‌ها از طریق فرمول کوکران محاسبه گردید. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه ساختارمند بوده، که از چهار بخش ویژگی‌های فردی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی تشکیل شده است. روایی پرسشنامه از سوی صاحب نظران بازبینی شده و پس از اصلاحات لازم، با استفاده از نرم افزار SPSSv22 (آلفای کرونباخ) و تکمیل پرسشنامه توسط ۳۰ نفر از اعضا که جز جامعه آماری نیستند، آزمون پایایی صورت گرفت. عدد حاصل ۰/۸۷ نشان از تایید پایایی است.

داده‌های پژوهش بصورت مصاحبه و مشاهده مشارکتی جمع آوری شده و پس از آن شاخص‌های مورد نیاز از بین داده‌ها استخراج شده است. برای سنجش متغیر وابسته تحقیق، که پایداری نظام بهره بردار است، مدل تلفیقی ارزیابی محیطی، زیست بوم کشاورزی، اقتصادی و اجتماعی استفاده شد. داده‌های پژوهش از سه شاخص در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی مورد ارزیابی قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نرم افزار SPSSv22 و برای تحلیل و تبیین عوامل پایداری و تعیین روابط، از آزمون ضریب همبستگی و آزمون رگرسیون بهره گرفته شد. با استفاده از روش تحلیل مولفه‌های اصلی به مولفه‌های بردار ویژه، وزن هر شاخص در ابعاد سه گانه (به ترتیب ۰/۸۵۶، ۰/۴۲۳، ۰/۷۳۲) مشخص و در میانگین پاسخ‌های ارائه شده در پرسشنامه‌ها ضرب گردید و شاخص کلی پایداری ساخته شد. از آن جا که ارزش آستانه مناسب برای تعیین وضعیت مطلوب در مقیاس محلی وجود ندارد (Zhen and Routray, 2003)، از این رو در پژوهش حاضر، ارزش آستانه بزرگترین مقدار بدست آمده به عنوان پایدار و بعد به ترتیب نیمه پایدار و ناپایدار در نظر گرفته شد. برای سنجش متغیر وابسته تحقیق، که پایداری نظام بهره برداری در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی است، شاخص‌های پژوهش در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی ساخته شد (از مهم ترین دلایل عدم بکارگیری برخی از شاخص‌های زیست محیطی مانند شاخص‌های خاک و آب مشکل بودن سنجش آن‌ها در نظام بهره برداری خرد و دهقانی است). شاخص منفی از طریق کم کردن ارزش شاخص از عدد یک مثبت شدند. همچنین، از طریق روش تقسیم بر میانگین، رفع اختلاف مقیاس صورت گرفت و در وزن هر شاخص (که از روش SPSS بدست آمد) ضرب شد و سر انجام از طریق آماره زیر در ابعاد سه گانه پایداری، شاخص ترکیبی کل که متغیر وابسته تحقیق را تشکیل مدهد، محاسبه شد:

$$CI = \sum in = 1xij/y.Wij \quad (۱) \text{ فرمول}$$

CI شاخص ترکیبی پایداری، Xij مقدار شاخص i ام مربوط به نظام بهره برداری j ام، Wij وزن مربوط به شاخص i ام.

برای سنجش برخی از شاخص‌های پژوهش امتیاز پرسش‌های مربوطه جمع شده، مجموع امتیازات هر شخص به عنوان امتیاز معیار وارد محاسبات شد. لازم به ذکر است دامنه امتیازات از چهار تا بیست بوده است. در پژوهش حاضر، برای گروه‌بندی افراد بر حسب میزان برخورداری از پایداری از شیوه باسل (Bossel, 1999) استفاده شد (کمتر از ۰/۴۵ ناپایدار، از ۰/۴۵ تا ۰/۶ نیمه پایدار و از ۰/۶ تا ۱ پایدار). از این رو اعضای جامعه آماری در سه دسته پایدار، نیمه پایدار و ناپایدار جای گرفته‌اند.

جدول-۳. شاخص‌های پژوهش

کاهش مصرف کود شیمیایی (افزایش استفاده از کود دامی)	شاخص زیست محیطی	درآمد اعضا	شاخص اقتصادی
مدیریت مصرف سموم		بهره‌وری نیروی کار در هکتار	
مدیریت خاک بر اساس میزان استفاده از نوتیلیج (به هکتار)		میزان سرمایه گذاری شرکت در زیر ساخت‌ها و صنایع تبدیلی به کل سرمایه و ذخیره	
تعداد واحد دامداری احداث شده در بیرون از محیط روستا		بیمه محصولات کشاورزی (به هکتار)	
میزان مصرف سموم علف کش و حشره کش		کاشت و برداشت مکانیزه محصولات (به هکتار)	
میزان استفاده از کود زیستی در هکتار		سود در هکتار	
رعایت تناوب زراعی		میزان اشتغال در شرکت به کل افراد جویای کار در روستا	
انجام کار گروهی و دسته جمعی	شاخص اجتماعی	میزان کلاس‌های توجیهی برگزار شده در شرکت (نفر ساعت)	شاخص اجتماعی
میزان حمایت مالی از فعالیت‌های اجتماعی (به ریال)		احداث مکان‌های عمومی فرهنگی تفریحی (به متر مربع)	

ماخذ: یافته‌های پژوهش

۴. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

موضوع اصلی پژوهش پایداری نظام بهره‌برداری خانوادگی است، که از طریق سه سازه سنجیده شده است. بر این اساس، میزان پایداری در هر بعد بدین شرح است:

۴-۱. پایداری اقتصادی

از لحاظ پایداری اقتصادی، نظام بهره‌برداری تعاونی‌های مشاع و خرده دهقانی در وضعیت ناپایدار قرار دارند. به عبارت دیگر میان میزان درآمد و ساعات کار افراد تعادل وجود ندارد. افراد قادر به سرمایه‌گذاری برای گسترش و بهبود وضعیت مزرعه خود نیستند و از درآمد اندک به ازای فعالیت خود در یک فصل زراعی برخوردارند. در صورتی که تعاونی تولید روستایی بدلیل تسهیل‌گری در امر تولید و افزایش درآمد کشاورزان و شرکت‌های سهامی زراعی پرداخت سود سهام قابل توجه به سهامداران (کشاورزانی که مدیریت کشت زمین خود را به شرکت واگذار نموده‌اند) پرداخت مضافاً اینکه خود یا فرزندان به عنوان کارکنان دائمی یا فصلی در شرکت‌ها مشغول بکار شده‌اند.

۴-۲. پایداری اجتماعی

از لحاظ پایداری اجتماعی نظام بهره‌برداری تعاونی تولید روستایی پایدار و اعضای شرکت ارتباطی همراه با اعتماد با یکدیگر دارند، سهامی زراعی و خرد دهقانی نیمه پایدار و اعتماد اعضا به غریبه‌ها کم است. تعاونی مشاع ناپایدارند و نارضایتی از شغل را نشان می‌دهد. بر اساس مطالعات صورت گرفته در پاره‌ای از منابع، در جوامعی که سرمایه درون گروهی یا اعتماد به اعضا بالاست تعاونی‌ها و شرکت‌های سهامی بصورت موفق‌تر عمل کرده‌اند.

۴-۳. پایداری زیست محیطی

بر اساس نتایج مطالعه حاضر، پایداری زیست محیطی در نظام بهره‌برداری سهامی زراعی و تعاونی تولید روستایی به‌دلیل برگزاری کلاس آموزشی و دسترسی سهامداران به اطلاعات و از توانمندی زیست محیطی بیشتری برخوردارند. ترویج نظام‌های مبتنی بر مشارکت، ایجاد تشکل‌ها و تشویق افراد به همکاری و انجام فعالیت‌های گروهی، یکی از مناسب‌ترین راهکارهایی است که کشورهای توسعه یافته و همچنین در حال توسعه در ابعاد مختلف به‌کار می‌برند. تعاونی‌ها موجب بهبود برقراری روابط مناسب بین اعضا و بهره‌مندی اعضا از خدمات آموزشی مفید شده‌اند که باعث بهبود عملکرد زراعی، استفاده بهینه از منابع، افزایش بازده آبیاری و جلوگیری از ضایعات و آلودگی منابع اشاره نمود.

۴-۴. پایداری کل

در مجموع، نظام بهره‌برداری سهامی زراعی و تعاونی تولید در وضعیت پایدار، خرد دهقانی نیمه پایدار و تعاونی مشاع در وضعیت ناپایدار قرار دارد. بر اساس نتایج تحقیق عامل اصلی پایداری، عامل اقتصادی است زیرا این عامل دارای ارتباط مستقیم با عامل زیست محیطی و اجتماعی است. به عبارت دیگر سود مناسب در کشاورزی موجب پذیرش کشاورزی پایدار از سوی کشاورزان می‌شود. افزون بر این، با ارتقای اعتماد اجتماعی از طریق تشکیل نهادهای گروهی به منظور خرید نهاده‌های مصرفی نظیر انواع کود شیمیایی، سموم و بذور پایداری اجتماعی افزایش می‌یابد.

جدول-۴. وضعیت پایداری نظام بهره برداری در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی

ابعاد وضعیت پایداری	نوع نظام بهره برداری	پایداری کل
پایدار	سهامی زراعی- تعاونی تولید	۲/۸
نیمه پایدار	خرد دهقانی	۱/۳۴
ناپایدار	تعاونی مشاع	-۱/۲۵

ماخذ: محاسبات تحقیق

۴-۵. تحلیل همبستگی

در پژوهش حاضر، متغیر درآمد حاصل از فعالیت کشاورزی در بعد اقتصادی، متغیر میزان مصرف کودهای نیتراته، میزان مصرف کودهای زیستی، میزان مصرف آفت کش‌ها و علف کش‌ها در بعد زیست محیطی و متغیر مشارکت اجتماعی با پایداری نظام بهره برداری رابطه دارد (جدول ۵).

جدول-۵. ضریب همبستگی بین متغیرهای مستقل با ابعاد اقتصاد مقاومتی در کشاورزی

متغیر مستقل	نوع مقیاس	ضریب همبستگی	مقدار آزمون	سطح معنی داری
درآمد بهره برداران	رتبه ای	اسپیرمن	۰/۶۱۱	۰/۰۰۰
بهره‌وری نیروی کار در هکتار	رتبه ای	اسپیرمن	۰/۴۹۸	۰/۰۰۶
میزان سرمایه گذاری در زیر ساخت‌ها و صنایع تبدیلی	رتبه ای	اسپیرمن	۰/۷۲۸	۰/۰۰۰
بیمه محصولات کشاورزی (به هکتار)	فاصله ای	پیرسون	۰/۳۵۹	۰/۰۰۲
کاشت و برداشت مکانیزه محصولات (به هکتار)	فاصله ای	پیرسون	۰/۵۸۶	۰/۰۰۰
فراوری محصولات (به تن)	فاصله ای	پیرسون	۰/۳۴	۰/۰۴۹
میزان اشتغال در بخش کشاورزی به کل افراد جویای کار	رتبه ای	اسپیرمن	۰/۲۵۵	۰/۰۹۴
میزان مصرف کود شیمیایی (به تن)	رتبه ای	اسپیرمن	-۰/۲۴۲	۰/۰۴۶
مبارزه بیولوژیک علیه آفات (به هکتار)	فاصله ای	پیرسون	۰/۲۵۵	۰/۰۳۴
میزان استفاده از نوتیلیج (به هکتار)	فاصله ای	پیرسون	۰/۴۶۵	۰/۰۲۶
میزان مصرف سموم علف کش و حشره کش (به کیلوگرم)	فاصله ای	پیرسون	-۰/۲۷۵	۰/۰۲۳
تغییر الگوی کشت	رتبه ای	اسپیرمن	۰/۲۴	۰/۰۴۸
ارتقای ضریب مکانیزاسیون	رتبه ای	اسپیرمن	۰/۳۷	۰/۰۲۹
کار گروهی و اجتماعی	رتبه ای	اسپیرمن	۰/۰۲۴	۰/۰۴۶
میزان حمایت مالی از فعالیت‌های اجتماعی (به ریال)	فاصله ای	پیرسون	۰/۳۰۵	۰/۰۱۲

ماخذ: محاسبات تحقیق

جدول ۶- رگرسیون چندگانه برای شناسایی عوامل موثر بر پایداری در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی

متغیر	ضرائب B	خطای معیار	Beta	مقدار t	سطح معنی داری	ضریب تبیین
پایداری اقتصادی						
ضریب ثابت	۰/۱۴۹	۰/۰۱۴	-	۹/۸۸	۰/۰۰۰	R2=0/54
درآمد بهره برداران	۱/۷۴	۰/۰۰۰	۰/۷۵۶	۹/۰۴	۰/۰۰۰	
پایداری اجتماعی						
ضریب ثابت	-۱/۰۴۸	۰/۱۹۹	-	-۴/۹	۰/۰۰۰	R2=0/489
کار گروهی و اجتماعی	۰/۰۸۰	۰/۰۱۱	۰/۴۷۲	۵/۳۹	۰/۰۰۰	
حمایت مالی از فعالیتهای اجتماعی	۰/۰۷۹	۰/۰۱۶	۰/۴۴۲	۴/۸۹	۰/۰۰۰	
کلاس توجیهی برگزار شده در شرکت	۰/۰۳۷	۰/۰۱۰	۰/۲۷۱	۲/۹۸	۰/۰۲۶	
پایداری زیست محیطی						
ضریب ثابت	۰/۱۱۲	۰/۰۱۸	-	۵/۷۳	۰/۰۰۰	R2=0/954
مبارزه بیولوژیک علیه آفات	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۸۹۷	۳۱/۹	۰/۰۰۰	
کاهش مصرف کود شیمیایی	۰/۱۲۲	۰/۰۲۲	-	۴/۸۹	۰/۰۰۰	
میزان استفاده از نوتیلیج	-۰/۰۱۰	۰/۰۰۳	-۰/۱۰۵	-۳/۶۹	۰/۰۰۰	
میزان مصرف علف کش و حشره کش	۰/۱۰۵	۰/۰۱۲	۰/۶۹۹	۲۷/۶	۰/۰۰۰	
میزان استفاده از کود زیستی در هکتار	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۶۸	-۲/۲۱۷	۰/۰۱۹	

ماخذ: محاسبات تحقیق

۴. نتیجه‌گیری و پیشنهادات

نظر به این که توجه به اقتصاد مقاومتی برای شرایط امروز ایران امری ضروری است، از این رو باید به پایه‌های این اقتصاد توجه ویژه‌ای شود. تعریفی که این نوشتار از اقتصاد مقاومتی دارد این است که، اقتصاد مقاومتی اقتصادی است که حتی در شرایط فشار و تحریم، موجبات رشد و شکوفایی را برای ملت فراهم سازد لذا با توجه به این موضوع پایداری نظام بهره‌برداری قابل تعریف است.

در این تحقیق به بررسی نظام‌های کشاورزی در رابطه با اقتصاد مقاومتی و شاخص‌های آن پرداخته شد و تلاش گردید تا مولفه‌های اصلی آن در بخش کشاورزی احصاء شود. در گام اول تصویری از وضعیت جاری نظام‌های بهره برداری کشاورزی ارائه و در گام دوم با در نظر گرفتن شرایط جاری کشور از بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی شاخص‌ها تدوین گردید و به تحلیل پایداری آن در راستای اهداف پرداخته شد.

نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد نظام بهره برداری تعاونی تولید و سهامی زراعی بیشتر از سایر نظام‌های بهره برداری در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی از کارآیی کافی برخوردار است و تا حدودی وضعیت آن‌ها به یک اقتصاد توسعه یافته شباهت دارد. یکپارچه کردن اراضی و تعاونی نمودن تولید با وجود شرکت‌های تعاونی تولید روستایی از مواردی است که می‌توان مورد توجه قرار داد و بایستی به عنوان یک راهکار برای مناطق مناسب و مستعد به آن توجه کرد. خود کفایی بخش کشاورزی و ایجاد تنوع در صادرات محصولات این بخش، اشتغال پایدار، افزایش بهره‌وری، ورود مهندسی به کشاورزی، اقتصادی‌تر کردن تولید کشاورزی، تکمیل زنجیره ارزش از طریق توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی، تقویت رقابت‌پذیری محصولات و توسعه دانایی در بخش از ویژگی این دو نظام بهره برداری این بخش است.

پیشنهاد می‌گردد به منظور دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی ضمن توجه به استفاده بهینه و گسترش شرکت‌های تعاونی تولید و سهامی زراعی، با توجه به اینکه در عمل این نوع نظام بهره برداری سطح محدودی را نسبت به میلیون‌ها هکتار اراضی خرد و پراکنده واحدهای خرد و دهقانی پوشش خواهند کرد باید راهکارهای جدیدی برای حل مشکلات نظام خرد دهقانی و کاربردی کردن قوانین و مقررات جستجو کرد. طراحی و تدوین مضمون قوانین حقوقی واحدهای بهره برداری و تدوین مواد قانونی از سوی حقوق دانان آشنا به مسائل ساختار نظام مالکیت ارضی در بخش کشاورزی با همکاری جامعه‌شناسان روستایی امری ضروری به نظر می‌رسد. بدون شک نظام کشاورزی و زمین داری ایران نیازمند یک قانون جامع به منظور حل معطل پراکندگی و جلوگیری از خرد شدن واحدهای تولید است. بدون شک یکی از راه‌های دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی خروج از پراکندگی زمین‌های کشت است که سرمایه عظیمی را طلب می‌کند که می‌تواند محورها و موارد زیر به عنوان سیاست‌های حمایتی دولت در بر گیرد:

الف- به‌کارگیری بخش عمده‌ای از سرمایه‌گذاری و یارانه‌ها در اصلاح شبکه آبیاری هم زمان و در جهت رفع و کاهش پراکندگی زمین‌های کشاورزی. در این جهت گیری می‌توان افزایش بازده آبیاری و اصلاح شبکه آبیاری را توأم با هم پیش برد.

ب- هدایت بخشی از یارانه‌های کشاورزی به سمت یکپارچه سازی زمین.
ج- از آن جا که خروج از پراکندگی زمین و اقتصادی نمودن واحدهای خرد، تناسب تعداد کشاورزان و سطح واحدهای تولیدی را تغییر خواهد داد، ضرورت دارد که همزمان با استقرار بیمه کشاورزان، اقدام در جهت بیمه بازنشستگی صورت گیرد.
د- تخصیص بخشی از سرمایه گذاری به واحدهای انفرادی و خانوادگی به منظور ارتقاء اندازه این واحدها در حد واحدهای اقتصادی.

منابع

- برادران، نصیر؛ صمدی، محسن و میر باقری، وهب، ۱۳۸۹، بررسی سناریوهای تحقق اهداف بخش کشاورزی در برنامه پنجم توسعه. دفتر مطالعات زیر بنایی گروه کشاورزی، گزارش ۱۰۳۴۳ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- بیانات مقام معظم رهبری در اسفند ماه ۱۳۹۲ در خصوص اقتصاد مقاومتی. سالنامه آماری، ۱۳۹۰. معاونت برنامه ریزی- دفتر آمار و اطلاعات استانداری اصفهان.
- پور گنجی، ابوالفضل. ۱۳۸۲. اولین همایش نظام‌های بهره برداری کشاورزی در ایران. معاونت ترویج و نظام‌های بهره برداری- وزارت جهاد کشاورزی، ص: ۱۲.
- تاری، فتح الله و کاویانی، زهرا، ۱۳۹۲. اقتصاد مقاومتی و مولفه‌های آن. فصلنامه سیاست کلان- سال دوم، شماره دوم، ص: ۱۲.
- جلیلی، سعید، ۱۳۹۲، به سوی تحقق حیات طیبه- برنامه‌های اقتصاد مقاومتی در دولت یازدهم، www.masir1375.ir
- عبداللهی، محمد. ۱۳۷۷. نظام‌های بهره برداری کشاورزی در ایران، توصیف و تبیین وضعیت گذشته و حال و دورنمای آن‌ها در آینده. وزارت کشاورزی، معاونت امور نظام بهره برداری، ص: ۲۴۷.
- طاهرخانی، مهدی. ۱۳۸۴. یادداشت‌های درسی برنامه ریزی روستایی در ایران، گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، ص: ۱۸.
- کریم، محمد حسین؛ صفدری نهاد، محمود و امجدی پور، مسعود، ۱۳۹۳، توسعه کشاورزی و اقتصاد مقاومتی جایگزین نفت، فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان، سال دوم، شماره ششم، صص: ۱۲۷-۱۰۳.
- کلانتری، محمد. ۱۳۹۲. مصاحبه مطبوعاتی با خبرگزاری برهان.
- نجفی، غلامعلی، ۱۳۹۲. مصاحبه با خبرگزاری فارس.
- مجموعه مقالات اولین همایش نظام‌های بهره برداری کشاورزی در ایران. وزارت جهاد کشاورزی، معاونت ترویج و نظام‌های بهره برداری، ۱۳۸۲.
- مطیعی لنگرودی، س. ح. ؛ رضوانی، م. ر.؛ فرجی سبکبار، ح.؛ و خواجه شکوهی، ع، ۱۳۸۹، تحلیل پایداری نظام بهره‌برداری زراعی خانوادگی و تعاونی تولید روستایی (مطالعه موردی شهرستان آق‌قلا). مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، سال ۲، شماره ۳.

مهدی دوست، حسین، ۱۳۹۲، نظام بهره‌برداری خرد دهقانی در ایران. ماهنامه تخصصی بارش، اتحادیه مرکزی شرکت‌های تعاونی تولید روستایی کشور. آبان ماه شماره ۸۴، صص ۲۶-۲۷.

Bossel,H.(1999), **Indicator for sustainable development: theory, method, applications**.Report to the balaton Group, International Institute for sustainable Development.Winnipeg: The International Institute for Sustainable Development.

Zhen,L. and Routray,J.K.(2003), **Operational indicators for measuring agricultural sustainability in developing countries**. *Environmental management*, VOL.32.1,pp34-46.

Assess the Sustainability of Agricultural Farming Systems in Order to Achieving the Goals of Reselience Economy

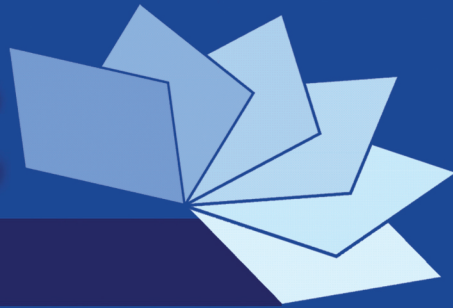
S.Ali Nekoe Naeini

Received: 27 May 2014

Accepted: 4 March 2015

Acctually, Reselience Economy draws upon the ability to cope with shocks to the economy. In such an economy must be flexible in different situations and have the ability to pass from crisis. Agriculture sector has an important role in GDP and employment and needs of people with minimal dependence on outside (the supply of inputs, planting, and harvesting) and the least challenge to sanctions against other economic sectors, therefore, according to the resilience of the agricultural sector in the economy is a special place. The purpose of this study was to determine, assessment and analysis sustainability of agricultural farming systems (small-farmers, agriculture cooperatives, agriculture corporation societies) in Isfahan province. Method in this research is descriptive, correlational. A census of all kind of farming system was used. Cluster sampling in Isfahan Province was utilized. To analyze the stability index of integrated assessment model for environmental, agricultural ecology, economy and society was Optimize the allocation and increase the efficiency of some factores. The results show that the utilization of sustainable farming in agricultural cooperatives and agriculture corporation societies were stable and Small farmers, joint cooperatives were unstable.

Keywords: *Reselience Economy, Agricultural farming system, Agricultural sector.*

چالش ها و فرصت های تولید علم و نظریه پردازی در حوزه علمی جامعه شناسی در ایران اصغر میر فردی	۱
اندازه گیری اقتصاد زیر زمینی در ایران و بررسی علل و آثار آن خسرو پیرایی، حسینعلی رجایی	۲۱
گردشگری مذهبی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی ایران) معصومه آقاجانی سعید فراهانی فرد	۴۳
اثرات فرهنگ سازمانی بر توسعه بازاریابی در نظام بانکی ج.ا. ایران مورد مطالعه: بانک مهر اقتصاد تهران سید حسن نوربخش، میثم شفیعی رودپشتی، سید محمد موسوی	۶۷
تجزیه تحلیل رشد بهره وری، و ارزیابی عملکرد صنعت و زیر بخشهای آن (استان کردستان) صدیقه عطرکار روشن، میرحسین موسوی، فاطمه رسولی	۹۷
سنجش پایداری نظام های بهره برداری کشاورزی در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی سید علی نکویی نائینی	۱۲۳
تحلیل رابطه بین کارآمدی و مشروعیت دولت جمهوری اسلامی ایران با تکیه بر نظریه کلاوس اوفه عباس شادلو، رُزا کرم پور	۱۴۱

1	An Analysis on Challenges and Opportunities of Science Production and Theorizing in Sociology in Iran Asghar Mir Fardi
21	Estimate Size of Underground Economy in Iran and Investigation the Causes and effects KHosro Pirae, Hosseinali Rajae
43	Religious Tourism and Effective Factors on it (Case Study Iran) Masoumeh Aghajani, Saeed Farahani Fard
67	Effects of Organizational Culture on Market Orientation Development in IRI Banks. Case Study: (Tehran's Mehr-e-Eqtasad Bank) S.Hasan Nourbakhsh, Meysam Shafie RoudPoshti, S.Mohammad Mousavi
97	Measuring and Analyzing the Productivity Index and Evaluation of Industrial Performance (Kordestan Province) Sedigheh Atrkar Roshan, Mir Hossein Moosavi, Fatemeh Rasouli
123	Assess the Sustainability of Agricultural Farming Systems in order to Achieving the Goals of Reselience Economy S.Ali Nekoe Naeini
141	Relationship Analyze between Efficiency and Legitimacy of the Republic Islamic of Iran base on Offe s State Thesis Abbas SHadloo, Rosa Karam Pour